

واکاوی علل ضعف دانشجویان رشته عربی در مهارت‌های

شنیداری و گفتاری از نظر مدرسان مهارت‌های زبانی

(مطالعه موردی دانشگاه‌های سراسری شهر تهران)

نوع مقاله: پژوهشی

حامد صدقی*، سید عدنان اشکوری، سهیلا محسنی نژاد، حسین طالب زاده، پوران رضایی چوشلی

استاد گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه خوارزمی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، تهران

دانشیار گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه خوارزمی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، تهران

استادیار گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه امام صادق پردیس خاوران، تهران

استادیار گروه زبان‌های خارجی دانشگاه خوارزمی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، تهران

پژوهشگر دوره پس‌دکترای گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه خوارزمی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، تهران

تاریخ پذیرش: ١٤٠٠/٠٦/٠٦

تاریخ دریافت: ١٣٩٩/٠٦/٣١

چکیده

مدرس یکی از رکن‌های آموزش زبان محسوب می‌شود، در همه روش‌های مشهور آموزش زبان، به نقش و وظیفه مدرس توجه شده است. پژوهش حاضر باهدف بررسی نقش استاد جهت بهبود وضعیت دانشجویان رشته زبان و ادبیات عربی در مهارت شنیداری و گفتاری و ارائه راهکارهایی جهت بالا بردن سطح این دو مهارت انجام می‌پذیرد؛ همچنین این پژوهش در نظر دارد با استفاده از ابزار مصاحبه نیمه‌ساختارمند با استادان و به کمک نرم‌افزار کیفی سنج ATLAS ti پاسخی برای سؤالات موردبررسی بیابد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد عواملی مانند بی‌انگیزگی دانشجویان، عدم وجود کتاب‌های درسی مناسب، محدود بودن ساعات اختصاص داده‌شده به این دو مهارت بین سایر دروس و عدم مهارت برخی اساتید در تدریس کاربردی این دو مهارت، ازجمله دلایل ضعف دانشجویان در مهارت شنیداری و گفتاری برشمرده شدند، استادان برای بهبود مهارت گفتاری و شنیداری دانشجویان راهکارهایی ارائه داده‌اند مانند ایجاد انگیزه برای دانشجویان، طراحی جزوه‌های آموزشی کاربردی، استفاده از کلاس‌های مهارت‌آموزی خارج از فضای دانشگاه.

کلیدواژه‌ها: آموزش زبان عربی، مهارت شنیداری، مهارت گفتاری.

١. مقدمه

در روند یادگیری و آموزش زبان دوم/ خارجی مدرس، کتاب و روش تدریس کارآمد به زبان آموز کمکی می‌کنند تا بهتر و آسانتر بیاموزد. در نظام آموزشی، نقش مدرس ارتباط تنگاتنگی با عملکرد زبان آموز دارد. برخی از روش‌های زبان‌آموزی به معلم به‌عنوان منبعی از دانش وابسته هستند و برخی دیگر، معلم را، راهنما و تسهیل‌گر الگوی یادگیری زبان آموز می‌دانند (ریچاردز و راجرز ۱۳۹۶: ۵۷)؛ از طرفی کتاب‌های درسی اساس محتوایی هستند که قرار است به فراگیر ارائه شود و می‌توانند بر چگونگی یادگیری زبان تأثیر بسزایی داشته باشند؛ نقش مدرس در انتخاب کتاب و چگونگی ارائه آن به فراگیران نیز قابل ملاحظه است. چندین روش مشهور آموزش زبان دوم/ خارجی وجود دارد و هر کدام مؤلفه‌های خاصی دارند اما در تمام روش‌های تدریس، مدرس نقش پررنگی دارد، چنان‌که ملاحظه می‌شود مدرس نه تنها یکی از رکن‌های آموزش زبان است بلکه به‌عنوان رابط بین سایر ارکان آموزش (کتاب، روش تدریس و فراگیر) نیز به او نگریده می‌شود. زیرا در جریان آموزش زبان، سازمان‌دهی مطالب درسی و چگونگی ارائه مطالب، برعهده مدرس است و میزان کارایی هر برنامه‌ریزی تحصیلی بر اقدامات مدرس استوار است. نگارندگان معتقدند تمام مهارت‌های زبانی باهم مرتبط هستند و جدا کردن مهارتی به‌عنوان مهم‌ترین مهارت، کار علمی نیست؛ اما تقویت مهارت گفتاری به‌منظور به‌کارگیری آن در برقراری ارتباط کلامی - شفاهی با گویندگان بومی زبان مقصد، یکی از مسائل آموزش و یادگیری زبان محسوب می‌شود (رحیمی، ۱۳۹۰: ۷۹). برخی معتقدند توانایی شنیداری مهم‌ترین مهارت در یادگیری زبان است زیرا در زندگی بیشتر مورد استفاده قرار می‌گیرد و روند یادگیری دیگر مهارت‌ها را نیز تسریع می‌بخشد (Rost, 2001: ۸۴)، از این رو هدف این پژوهش بررسی علل ضعف مهارت شنیداری و گفتاری دانشجویان و بررسی کارکردهای استاد جهت بهبود وضعیت این دو مهارت در درس گفت‌و شنود و آزمایشگاه زبان عربی است تا منجر به ارائه راه‌حلی‌هایی

برای بالا رفتن سطح مهارت گفتاری و شنیداری دانشجویان شود؛ همچنین این مقاله در نظر دارد پاسخی برای سؤالات زیر بیابد:

- از نظر مدرسان درس آزمایشگاه و گفت و شنود، دلیل ضعف دانشجویان در مهارت شنیداری و گفتاری چیست؟
- مدرسان چه راهکارهایی برای بهتر شدن مهارت گفتاری و شنیداری دانشجویان ارائه می دهند؟

یکی از دلایل ضرورت انجام پژوهش حاضر این است که نتایج آن می تواند راهکاری عملی جهت حل مشکل مهارت آموزی زبان عربی اساتید و دانشجویان باشد. در این نوشتار مهارت گفتاری و شنیداری مورد بررسی قرار می گیرد، نظرات مدرسان درس گفت و شنود و آزمایشگاه زبان را در خصوص دلایل عدم موفقیت دانشجویان در مهارت شنیداری و گفتاری به کمک مصاحبه جمع آوری و به کمک نرم افزار کیفی سنج ATLAS TI تحلیل می شود و راه حل های مدرسان جهت بهبود سطح مهارت گفتاری و شنیداری دانشجویان شرح داده می شود.

۲- پیشینه پژوهش

در حوزه آموزش زبان عربی و راهکارهای پیشرفت فراگیران در مهارت های زبانی پژوهش هایی صورت گرفته است؛ همانگونه که از بررسی پیشینه پژوهش مشاهده خواهد شد، با مطالعاتی که نگارندگان انجام داده اند

پژوهشی که به به طور میدانی و کیفی به بررسی علل ضعف دانشجویان در دو مهارت گفتاری و شنیداری پرداخته باشد، یافت نشد؛ در ادامه برخی از پژوهش هایی که ارتباط نزدیک تری با نوشتار حاضر دارند ارائه می شوند.

نامداری (۱۳۹۸ ه.ش) در مقاله «أسباب عدم اهتمام طلبة المدارس الثانوية بدروس اللغة العربية من وجهة نظر طالبات و معلمی مدینة جیلان الغریبة» به دنبال کشف عوامل عدم توجه دانش آموزان مقطع دبیرستان شهر گیلان غرب به درس عربی بود، ۱۳۰ دانش آموز و ۳۵ دبیر به پرسشنامه این پژوهش پاسخ دادند، نتایج پژوهش نشان داد یکی از دلایل بی توجهی

دانش‌آموزان به درس عربی این است که موضوع درس با مقتضیات زندگی دانش‌آموزان ارتباط ندارد و برای آن‌ها مشخص نشده چرا باید عربی بیاموزند! دیران بیشتر به دستور زبان عربی توجه می‌کنند و به آموزش مهارت مکالمه نمی‌پردازند.

متقی‌زاده و همکاران (۱۳۹۵ ه.ش) در مقاله «آسیب‌شناسی روش‌های تدریس درس آزمایشگاه زبان از نظر استادان و دانشجویان رشته زبان و ادبیات عربی» به بررسی روش‌های تدریس درس آزمایشگاه زبان در مقطع کارشناسی رشته زبان و ادبیات عربی در دانشگاه‌های علامه طباطبایی، شهید بهشتی، تهران و خوارزمی پرداختند، یافته‌های پژوهش نشان داد در تدریس درس آزمایشگاه زبان، اهداف موردنظر برنامه‌ریزان آموزشی محقق شده است. مشکلاتی از جمله روش‌های سنتی تدریس، عدم تنوع موضوعات و خلأ تجهیزات و امکانات آموزشی به چشم نمی‌خورد.

محسنی نژاد (۱۳۹۴ ه.ش) در رساله دکتری با عنوان «مهاره‌المحادثة العربیة علی مستوى البكالوريوس فی ایران خلال السنوات ۱۳۶۰ ه.ش الی ۱۳۹۰ ه.ش (دراسة و تقديم أنموذج متكافی علی أساس منهج التعليم التواصلي» به دنبال تشخیص ضعف زبانی دانشجویان زبان عربی و تعیین مهم‌ترین معیارهای لازم برای نقد کتاب‌های آکادمیک آموزش زبان عربی بود. نتایج پژوهش نشان داد میزان نارسایی زبانی به ترتیب در مهارت‌های صحبت کردن، شنیدن، خواندن و نوشتن مشهود است و بین به‌کارگیری شیوه‌های تدریس و محتوای آکادمیک کتاب‌های درسی و به‌کارگیری شیوه‌های ارتباطی و بهبودی سطح دانشجویان در مهارت‌های زبانی یک رابطه مستقیمی وجود دارد.

بابازاده و رهبری (۱۳۹۱ ه.ش) در مقاله «نقش مدرس در شکل‌گیری و افزایش انگیزه فراگیری زبان روسی به‌عنوان زبان خارجی» به نقش مدرس زبان روسی و وظایفش در نظام آموزشی پرداخته‌اند. وظیفه انگیزشی-گرایشی مدرس زبان را مهم‌ترین وظیفه به‌شمار می‌آورند. در مقاله راهکارهایی پیشنهاد شده که به عملیاتی کردن مسئله انگیزش توسط مدرس کمک می‌کند.

متقی‌زاده و همکاران (۱۳۸۹ ه.ش) در مقاله «تحلیل و بررسی عوامل ضعف دانشجویان رشته زبان و ادبیات عربی در مهارت زبانی از دیدگاه استادان و دانشجویان این رشته» علل ضعف دانشجویان در مهارت زبانی را بررسی کرده‌اند، یافته‌ها نشان داد: عوامل ضعف دانشجویان در

مهارت های زبان عربی عبارت اند از: روش های نامناسب تدریس، عدم استفاده مدرسان از ابزارهایی مثل تشویق مشارکت دانشجویان در بحث های کلاسی، فقدان بسته های آموزشی مناسب و استفاده نکردن مدرسان از فنون شنیداری مناسب. تفاوتی که پژوهش حاضر با پژوهش مذکور دارد این است که پژوهش متقی زاده چهار مهارت زبانی را باهم در نظر گرفته است و مؤلفه های میزان انگیزه دانشجویان، میزان کارآمدی روش تدریس استادان، میزان مفید بودن بسته های آموزشی موجود را از منظر استادان و دانشجویان به کمک پرسشنامه مورد بررسی قرار داده است. در حالی که پژوهش حاضر به طور تخصصی علت ضعف دانشجویان در مهارت گفتاری و شنیداری را از دیدگاه مدرسان به کمک مصاحبه مورد بررسی و تحلیل کیفی قرار داده و راهکارهایی که مدرسان برای بهبود سطح مهارت گفتاری و شنیداری دانشجویان در نظر دارند را مطرح کرده است.

۳- روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف، بنیادین و روش تحقیق کیفی است. جامعه آماری پژوهش، استادان درس گفت و شنود و آزمایشگاه زبان عربی دانشگاه های سراسری شهر تهران در سال تحصیلی ۱۳۹۸-۹۹ هـ ش می باشند.

جدول شماره (۱) شرکت کنندگان پژوهش

دانشگاه	الزهره	تهران	خوارزمی	شهید بهشتی	علامه طباطبایی	جمع
تعداد	۲	۲	۲	۲	۲	۱۰
سابقه تدریس دروس مورد مطالعه	نفر اول ۷ سال نفر دوم ۱۰ سال	نفر اول ۶ سال نفر دوم ۸ سال	نفر اول ۹ سال نفر دوم ۷ سال	نفر اول ۱۰ سال نفر دوم ۶ سال	نفر اول ۱۵ سال نفر دوم ۵ سال	

روش نمونه گیری پژوهش هدفمند* است، یعنی شرکت کنندگان خاص توسط پژوهشگر آگاهانه انتخاب می شوند (Burns, 2005:154) و دارای ویژگی مورد نظر تحقیق و غنی از

* Purposive Sampling.

اطلاعات در حوزه مورد بررسی هستند. این روش بیشتر زمانی استفاده می‌شود که به نمونه‌های کارآمد نیاز باشد (Boswell, 2012). چنان‌که جدول شماره (۱) نشان می‌دهد، افراد مورد مطالعه پژوهش حاضر از دانشگاه‌های سراسری شهر تهران که رشته زبان و ادبیات عربی بودند، انتخاب شده‌اند؛ معیار انتخاب مدرسان، تدریس درس گفت‌وشنود و درس آزمایشگاه زبان در پنج سال اخیر بوده است. فقط از مدرسانی مصاحبه گرفته شد که دروس مهارت زبانی را تدریس می‌کنند. در پنج دانشگاه مورد مطالعه، بیش از ۱۰ نفر این خصوصیت را نداشتند.

ابزار مورد استفاده پژوهش، مصاحبه نیمه ساختاریافته و نرم‌افزار کیفی سنج ATLAS.ti V.6 است. هر مصاحبه‌ای باید شش مرحله را طی کند (کوهن و مانین، ۱۹۸۶: ۳۲۰).

۱- تعیین هدف: این مرحله با مطالعه مبانی نظری پژوهش آغاز شد.

۲- طراحی: در این مرحله، ساختار مصاحبه تعیین شده و راهنمای آن تهیه گردید. سؤال‌ها با توجه به متغیرهایی که در تحقیق باید مطالعه شود، آماده شد؛ دو نوع سؤال (بازپاسخ یا بسته پاسخ) در نظر گرفته شد. در تحقیقات کیفی، محقق می‌تواند هنگام انجام مصاحبه، سؤال‌ها را تغییر دهد یا برای پیگیری پاسخ، سؤال جدید مطرح کند (گال و همکاران، ۱۳۸۳: ۵۳۳). مطابق خصوصیات جلسه مصاحبه و با توجه به اصل «برآیندی»^{*} گاهی در جلسه مصاحبه با توجه به پاسخ مصاحبه‌شونده، سؤالات جدیدی مطرح می‌شد (Dornyei, 2007). برای مصاحبه ۲۲ سؤال طراحی شد، اما در ۳ جلسه ۳۰-۳۵ سؤال پرسیده شد.

۳- انجام مصاحبه: با انتخاب مصاحبه‌شوندگان آغاز شد؛ از استادان درس گفت‌وشنود و درس آزمایشگاه در دانشگاه‌های سراسری تهران که در ۵ سال اخیر این دو درس را تدریس کرده‌اند، مصاحبه شد، زمان هر مصاحبه حداقل ۸۰ دقیقه و حداکثر ۱۰۰ دقیقه به طول انجامید.

۴- ثبت پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان: پاسخ‌ها با تلفن همراه ضبط شد.

۵- تجزیه و تحلیل داده‌ها: فرایند تحلیل داده‌ها شامل شناسایی گفته‌های اساسی و کلیدی و دسته‌بندی آنهاست (Gillham, 2000: 59). هدف پژوهشگر از این فرایند، کشف ارتباط درونی

*Emergent.

اجزا و عناصر تشکیل دهنده داده‌ها، فهم نیت مصاحبه‌شونده و ارائه نتایجی واقع‌بینانه بود. این مرحله با نرم‌افزار کیفی سنج اطلس تی آی انجام شد.

۶- تهیه گزارش: بعد از تحلیل داده‌های مصاحبه، نتایج در قالب گزارش ارائه شد.

در این پژوهش، شش مورد بالا به‌دقت انجام گرفت، مصاحبه‌ها توسط یکی از پژوهشگران به شیوه فردبه‌فرد به‌صورت حضوری، در محل کار افراد انجام گرفت، مصاحبه‌شونده‌ها بانام‌های مصاحبه‌شونده ۱،۲ و... در پژوهش ذکر شدند، برای تعیین اعتبار محتوایی مصاحبه، سؤالات به پنج استاد متخصص مهارت‌های زبانی در گروه عربی و آموزش زبان انگلیسی داده شد و روایی محتوایی سؤالات تأیید شد.

برای یافتن پایایی در تحقیقات کیفی استفاده از کمیته‌ی راهنما برای ارزیابی و اجرای برنامه مصاحبه نیاز است، بنابراین اگر اعضای کمیته با همدیگر در مورد پدیده‌ای اجماع داشته باشند، در این صورت، ارزیابی جمعی‌شان، صورت عینی و علمی به خود خواهد گرفت (Rao & Perry, 2003) بنابراین با «دوری کردن از نسخه‌پیچی واحد و تأکید بر کار تیمی» می‌توان به پایایی تحقیق کیفی دست‌یافت (Susi & Darach, 2003). پژوهش حاضر حاصل کار تیمی پنج پژوهشگر است که هر یک به‌طور مستقل مصاحبه‌ها را مورد ارزیابی قرار داده و به نتایج واحدی دست‌یافته‌اند.

۴- روند ارزیابی مصاحبه‌ها

متن مصاحبه عیناً پیاده‌سازی و وارد نرم‌افزار شد، پس از بارگذاری داده‌ها، مرحله کدگذاری آغاز شد. در این مرحله با کمک نرم‌افزار اطلس تی، تحلیل نکات کلیدی صورت گرفت، به هر یک از ایده‌های موجود در متن، یک کد اختصاص یافت این کار اولین قدم در تجزیه و تحلیل داده‌ها بود، سپس به موارد مشابه یک اسم یا برچسب تخصیص یافت، ۴۳ کد اولیه استخراج شد، پس از بررسی کدهای اولیه، با مطالعات مکرری که توسط تیم پژوهشی صورت گرفت کدهای مشابه حذف یا ادغام شد. مجموعه‌ای از مفاهیم، ویژگی‌ها و زیر مقولات، خروجی مرحله کدگذاری بود. درنهایت ۴ مؤلفه اصلی و ۸ مؤلفه فرعی باقی ماند، کمبود ساعات

دروس مهارتی، عدم وجود منابع مکتوب برای تدریس این دروس، عدم آشنایی برخی استادان با روش تدریس مناسب و بی‌انگیزگی دانشجویان مؤلفه‌های اصلی بودند.

٤) یافته‌ها

در این بخش ابتدا مؤلفه‌های اصلی که از نظر مدرسان عامل ضعف دانشجویان است ذکر می‌شود، سپس مؤلفه‌های فرعی به دنبال آن می‌آید. در ادامه راهکاری که مدرسان برای برون‌رفت از مشکل مطرح کرده‌اند ذکر می‌گردد. جهت مطالعه آسان‌تر نظر مصاحبه‌شوندگان که بسامد بالاتری داشت برای اطلاع خوانندگان در کادر تیره‌رنگ ذکر شده است.

مؤلفه‌های اصلی

اولین مؤلفه اصلی: بی‌انگیزگی دانشجویان

از جمله عواملی که مصاحبه‌شوندگان به‌عنوان دلایل ضعف در مهارت گفتاری و شنیداری مطرح کرده‌اند، مسائلی است که به دانشجویان مربوط می‌شود؛ به‌عنوان نمونه برخی دانشجویان در مهارت گفتاری و شنیداری ضعیف هستند زیرا انگیزه‌ای برای یادگیری ندارند.

م.ش ١) در کلاس من دانشجویان ضعیف دودسته‌اند: ١. دانشجویی که ضعیف است و به دنبال نمره و انگیزه دیگری ندارد؛ ٢. دانشجویی که ضعیف است اما علاقه‌مند به یادگیری

انگیزه شرط یادگیری است؛ علاقه به یادگیری محصول عواملی است که به توانایی فرد و سایر عوامل محیطی بستگی دارد (SKINNER, BELMONT, 199). مدرس باید در کلاس به فعالیت‌هایی بپردازد که به‌طور طبیعی مورد علاقه فراگیر باشد، استفاده از رایانه می‌تواند اشتیاق بسیاری از فراگیران را برانگیزد (LEPPER: 1985). مدرسان معتقدند انگیزه پیشرفت در میان دانشجویان این رشته کم شده است، منظور از انگیزه پیشرفت یعنی گرایش به تلاش برای انتخاب فعالیت‌هایی که هدفشان رسیدن به موفقیت یا دوری از شکست است. این انگیزه ارتباط ویژه‌ای با کار مدرس دارد (MCCLELLAND: 1948). مدرس باید این توانایی را داشته باشد که انگیزه آموختن زبان را در فراگیر ایجاد کند.

مؤلفه‌های فرعی مربوط به بی‌انگیزگی دانشجویان

أ: بی‌توجهی دانشجو

به نظر مدرسان عامل ضعف دانشجو در درس آزمایشگاه زبان و درس گفت و شنود، بی‌توجهی دانشجو در کلاس است، وجود ابزاری مثل موبایل هنگام درس، باعث عدم توجه فراگیر به درس می‌شود؛ مدرسان گاهی این بی‌توجهی را به شب‌بیداری مرتبط می‌دانستند.

م.ش ۵) مشکل می‌تواند موبایل باشد. دانشجویان باید ابزار عدم تمرکز را سر کلاس همراه خود نداشته باشند. شب‌بیدار است و روزها می‌خواهد بخوابد! استاد باید چه کار کند؟ گاهی دانشجو قابلیت خوبی دارد اما پیشرفت نمی‌کند چون فکرش در کلاس درس نیست.

مدرس باید کارآمد باشد، کارآمدی بدین معناست که برای به دست آوردن نتایج مطلوب از فعالیت و یادگیری فراگیر، حتی در ارتباط با فراگیرانی که انگیزه چندانی ندارند از عنصر قضاوت درباره توانایی خود استفاده کند یعنی از خود بپرسد لازم بود چه توانمندی داشته باشم تا فراگیر جذب کلاس شود؟ این باورها بر فعالیت‌ها و پشتکار مدرس در آموزش تأثیر می‌گذارد (Bandura: ۲۰۰۱). مدرس کارآمد این توانایی را دارد که در شرایط نامساعدی که فراگیر به مطالب مطرح شده در کلاس توجه نمی‌کند، توجه فراگیر را جلب نماید.

ب: عدم جسارت دانشجو در سخن گفتن به زبان عربی

شش نفر از مصاحبه‌شوندگان معتقد بودند اغلب دانشجویان جسارت ندارند که به زبان عربی سخن بگویند، گاهی ممکن است بتوانند صحبت کنند، اما به خاطر ترس، این امر محقق نمی‌شود.

م.ش ۳) دانشجویان جسارت صحبت کردن به زبان عربی را ندارند
م.ش ۹) گاهی دانشجویان فایل صوتی را پیاده می‌کنند، حداقل ۵۰ درصد را درست پیاده می‌کنند اما همان را بخوانند به زبان بیاورند مشکل دارند.
م.ش ۷) گاهی دانشجو عربی می‌داند اما جسارت عربی صحبت کردن را ندارد.

ج) مرتبط ندانستن منابع تدریس با گفتمان زندگی دانشجو

برای تدریس مهارت شنیداری و گفتاری از کتاب‌هایی استفاده می‌شود که با گفتمان زندگی حقیقی دانشجویان ارتباطی ندارند تا دانشجویان بتوانند از مطالب کتاب در زندگی روزمره بهره گیرند. مباحث موجود در کتاب قدیمی هستند؛ متخصصان معتقدند زبانی غیر زبان مادری را باید در شرایطی شبیه به زبان مادری فراگرفت، یعنی زبان در ارتباط با اشیاء، موقعیت‌ها و رخدادهای زندگی روزمره تجربه شود (استاینبرگ، ۱۳۸۱: ۲۳۷). فراگیری زبان در محیطی که با زندگی و واقعیت جامعه زبانی گویشوران تفاوت دارد، اصطلاحات، واژگان، قواعد یا حتی دیالوگ‌ها در بافتی زدوده به زبان‌آموزان ارائه می‌شود (آذرشب، ۱۳۹۴: ۹۱) در نهایت نتیجه موفقیت نخواهد داشت.

م.ش ۴) مشکل اول بافت‌زدوده کتاب‌هاست. بر یک مدار گفتمان حقیقی که دانشجو در مدار آن بتواند از تجربیات زبان مادری خود استفاده کند، استوار نیست.

م.ش ۲) کتاب‌هایی که در زمینه این دو مهارت تألیف شده، محدود است.
م.ش ۷) با مراجعه به سایت کتاب‌فروشی‌هایی که در حوزه زبان یا علوم انسانی کار می‌کنند، متوجه می‌شوید قفسه‌ای برای آموزش زبان عربی وجود ندارد، چون کتاب‌چندانی برای مهارت شنیداری - گفتاری تهیه نشده است.

د: مبهم بودن مهارتی که دانشجو باید کسب کند

یکی از علل ضعف دانشجویان این است که هنوز مشخص نیست که دانشجو در رشته زبان و ادبیات عربی، باید زبان بیاموزد یا ادبیات؟ تبیین صحیح اهداف عمومی و تخصصی آموزش زبان عربی و ارائه گفتگوهای کاربردی در بافت‌های گفتمانی هدفمند، نقش برجسته‌ای در ایجاد انگیزه و تسلط به زبان ایفا می‌کند (طهماسبی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۴۵).

ه: گرایش بندی نداشتن رشته زبان و ادبیات عربی در مقطع کارشناسی

در مقطع کارشناسی نیاز به گرایش‌بندی مفصل‌تر رشته داریم. ایجاد گرایش آموزش زبان در مقطع کارشناسی زبان و ادبیات عربی ضروری به نظر می‌رسد؛ معمولاً فراگیر بعد از آموختن زبان به قدرت فهم ادبیات دست پیدا خواهد کرد، زیرا مفاهیم ادبی گامی فراتر از زبان هستند، درحالی که در نیم‌سال اول رشته زبان و ادبیات عربی همراه با درس آزمایشگاه یا گفت و شنود (۱) واحدهای درسی مربوط به ادبیات نیز به دانشجو ارائه می‌گردد.

م.ش.۹) ما باید گرایش آموزش زبان در مقطع کارشناسی داشته باشیم تا بتوانیم واحدهای بیشتری برای دروس مهارت زبانی طراحی کنیم.

و: نداشتن محیط واقعی عربی

دلیل دیگری که سبب ضعف مهارت شنیداری است، نداشتن یک محیط واقعی عربی است.

م.ش.۹) ما محیط واقعی عربی نداریم باید در کلاس این شرایط ایجاد شود.

هم‌راستا با یافته‌های پژوهشی، پژوهشگران معتقدند معاشرت زبان‌آموز با اهل زبان باعث پیشرفت مهارت زبان‌آموزی می‌شود (المحضر، ۲۰۱۵: ۳۲) از این‌رو محیط در زبان‌آموزی نقش مهمی دارد، همان‌طور که هنگام فراگیری زبان مادری، محیطی که کودک در آن زندگی می‌کند و میزان ارتباط کودک با گویشوران بومی سبب تقویت مهارت گفتاری او می‌شود (منصور، ۲۰۰۰: ۱۶۸-۱۷۰) در مورد یادگیری زبان دوم/خارجی نیز چنین است.

راهکارهای مربوط به مؤلفه اول

۱. مشارکت دانشجویان با یکدیگر

مصاحبه‌شوندگان به شیوه‌های مختلف توجه دانشجویان را به کلاس جلب می‌کنند و جرأت عربی حرف زدن را در آن‌ها ایجاد می‌کنند از جمله: استفاده از شیوه پرسش و پاسخ دانشجویان از یکدیگر، کمک کردن دانشجویان قوی‌تر به دانشجویان ضعیف‌تر، گروه‌بندی و برگزاری

مسابقه بين دانشجویان، استفاده از شیوه‌های تدریس مباحثه‌ای، همه این موارد سبب می‌شود توجه دانشجو به کلاس بیشتر شود.

م.ش ٨) هر جلسه، پرسش و پاسخ دارم، از دانشجوها می‌خواهم از هم سؤال بپرسند یا باهم نمایش‌نامه عربی اجرا کنند.
 م.ش ٤) از دانشجویانی که قوی‌تر هستند می‌خواهم نیم ساعت زودتر به کلاس بیایند با بقیه دانشجویان کار کنند.
 م.ش ٩) دانشجوی قوی را با دانشجوی ضعیف هم گروه می‌کنم.
 م.ش ٥) برخی از دانشجویان نمایش‌نامه‌های کوتاه می‌نویسند و بعد از هماهنگی با من در کلاس اجرا می‌کنند.
 م.ش ٦) دانشجویی که قوی‌تر است با دانشجوی ضعیف‌تر در یک گروه قرار می‌دهم تا باهم صحبت کنند. قوی‌تر به ضعیف‌تر کمک می‌کند تا باهم نمره گروهی خوبی بگیرند

یکی از مصاحبه شونده‌گان اظهار داشت که برای اینکه محیط کلاس برای یادگیری خسته‌کننده نباشد، از کلماتی برای ساختن جمله توسط دانشجو استفاده می‌کند که حالت لطیفه داشته باشد و برای دانشجو کسل‌کننده نباشد.

م.ش ٧) برای اینکه کلاس کسل‌کننده نباشد مدل سؤالات را تغییر می‌دهم. کلماتی می‌گویم که بتوان با آنها جملات خنده‌دار ساخت. هر دو نفر باهم جمله بسازند.

استاد می‌تواند از لطایف زبان عربی استفاده کند تا فضای کلاس برای دانشجویان به محیط دلپذیرتری تبدیل شود، این کار دقت دانشجویان را هنگام گوش دادن افزایش داده و موجب تقویت مهارت شنیداری آنان گردد.

٢) آموزش بر مدار گفتمان واقعی زندگی دانشجو

برای تقویت مهارت گفتاری و شنیداری دانشجویان، استاد در کلاس آموزش را بر گفتمانی مبتنی کند که در زندگی روزمره دانشجو رخ می‌دهد تا دانشجو بتواند با به‌کارگیری آن‌ها در روابط عادی خانوادگی، مهارت گفتاری و شنیداری خود را تقویت نماید. مدرس از کتابی استفاده کند که مطالب درسی را به زندگی فراگیران و نیازهای آنان مربوط کند؛ به این تربیت

مشارکت فعال یادگیرندگان در جریان درس امکان پذیر می شود (Wolters,1998) این مقوله بدین معناست که کتاب ها و جزوات درسی باید هرچند سال یکبار مورد بازبینی قرار گیرند، چون زندگی و نیاز زبان آموزان به واژگان جدید نیز در طول سالیان دستخوش تغییر می شود.

م.ش ۴) تمرینی به دانشجو می دهیم که حول محور زندگی روزمره اش باشد، تکرار کند تا آن مدار گفتمانی زندگی روزمره را کامل یاد گیرد. تا در مدار گفتمانی زندگی هرچه پیرسیم اصطلاحات به گوش او آشنا باشد.

۳) ایجاد محیط عربی فرضی

در شرایطی که محیط عربی در دسترس نیست، باید محیط عربی فرضی ایجاد کرد، به عنوان نمونه در تمام کلاس ها به عربی سخن گفت. دانشجو نیاز دارد که محیط عربی هرچند فرضی را در گروه های زبان و ادبیات عربی مشاهده کند، تمام اعضای گروه زبان و ادبیات عربی در تمام ساعاتی که در دانشکده حضور دارند یا در کلاس درس هستند با دانشجویان به عربی سخن بگویند، این امر میزان انگیزه فراگیر را به آموختن زبان عربی بیشتر خواهد کرد، زیرا درمی یابد که بدون فراگیری زبان عربی حتی نمی تواند با اساتید خود ارتباط لازم را برقرار کند.

دومین مؤلفه اصلی: عدم وجود منابع مکتوب برای تدریس درس آزمایشگاه

زبان و گفت و شنود

سه نفر از مصاحبه شونده ها، عدم وجود کتب درسی مناسب را از عوامل ضعف مهارت گفتاری و شنیداری دانشجویان می دانستند و اظهار داشتند که کتاب موجود (صدی الحیاء) دسته بندی موضوعی ندارد و دارای متون بسیار طولانی است.

م.ش ۱) صدی الحیاء (خیر الموجودین برای تدریس مهارت گفتاری) از لحاظ موضوعی دسته بندی ندارد؛ برخی یونیت ها خسته کننده است. متن های کتاب پشت سر هم و پاراگراف ها طولانی است. خواندن آن برای دانشجو سخت بوده و کتاب از لحاظ محتوایی دسته بندی ندارد.

عامل ضعف دانشجویان می‌تواند، عدم وجود کتاب استاندارد باشد؛ کتابی که در دسترس است و استادان در دانشگاه تدریس می‌کنند، استاندارد نیست. موضوعات مطرح شده در کتاب باید سبب ترغیب زبان‌آموزان شوند و انگیزه آنان را برای یادگیری افزایش دهند. مضمون موضوعات کتاب باید سبب رشد افکار زبان‌آموزان شود و به آنان در کار، تحصیل و زندگی کمک کند (Nation & Acalister, 2010: 70-79).

مؤلفه فرعی مربوط به عدم دسترسی به کتاب مناسب

أ نداشتن ابزار کمک آموزشی

۳ نفر از مصاحبه‌شوندگان بیان کردند که امکانات آموزشی موجود محدود است و می‌تواند علت ضعف دانشجویان در حیطه مهارت شنیداری باشد.

م.ش. ۴) از دهه چهل زبان عربی در دانشگاه‌های ایران تدریس می‌شود اما بعد از گذشت این سالیان هنوز تعداد انگشت‌شماری منبع برای تدریس درس آزمایشگاه داریم.

با وجود پیشرفت فناوری، استفاده از محیط‌های چندرسانه‌ای در یادگیری زبان دوم افزایش یافته است. مفهوم چندرسانه‌ای استفاده از چندین رسانه شامل متن، گرافیک، صدا، تصاویر ثابت و ویدیویی است (Heinich, 1999) مدرس باید از این موارد استفاده کند. وجود این اشکال مختلف رسانه بر محیط‌های یادگیری فراگیر اثر گذاشته و آن را غنی‌تر می‌کند (کنگری، ۱۳۹۱: ۶۶).

راهکارهای مربوط به مؤلفه دوم

۱) تنوع مواد آموزشی

استفاده از مواد آموزشی متنوع مثل ابزارهای چندرسانه‌ای و استفاده از شبکه‌های اجتماعی، یکی از راهکارهای تقویت مهارت‌های شنیداری و گفتاری به‌شمار می‌آید. رسانه‌های آموزشی روند یادگیری را آسان‌تر می‌کنند، فراگیر را با فرایند یادگیری درگیر می‌کنند و طبیعتاً بازدهی آموزشی بهتری به ارمغان می‌آورند (ایمان زاده و عبادی، ۱۳۹۸: ۲۰)

م.ش ۱) برای دانشجویان گروه تلگرامی تشکیل دادم چون فایل صوتی به اشتراک می‌گذاریم که برای تقویت تلفظ کلمات مفید است.
م.ش ۳) در طول ماه از دانشجو می‌خواهم که از رادیو عربی برایم متن تهیه کند و شبیه همان را اجرا کنند.

۲) استفاده از جزوات درسی

حال که کتاب مناسبی در دسترس نداریم می‌توانیم از درس‌نامه یا جزوء استفاده کنیم و اصطلاحات روزمره زبان عربی را به دانشجویان بیاموزیم. در دانشگاه‌ها گاهی بدون ارائه واژگان و تعابیر مناسب از دانشجویان سال‌های اول خواسته می‌شود که عربی صحبت کنند، این سبب یأس دانشجویان می‌شود (محمدی، ۱۳۹۵: ۴۰). برای تقویت مهارت شنیداری دانشجویان، استاد با بیان واژگان، اصطلاحات و تشابه و تفاوت واژه‌ها می‌توانند موجب تقویت آشنایی گوش دانشجویان با این اصطلاحات شوند.

م.ش ۵) واژگانی شبیه واژگان تدریس شده را به دانشجویان می‌دهم و می‌گویم مثلاً:
انواع عذرخواهی در زبان داریم گاهی عذرخواهی تعارفی است (ببخشید ساعت چنده؟)
یا (عذرخواهی واقعی). فقط به آموزش یک واژه برای عذرخواهی اکتفا نمی‌کنم.

سومین مؤلفه اصلی: عدم آشنایی برخی استادان با روش تدریس مناسب دروس مهارتی

سه نفر از مصاحبه‌شوندگان بر این باور بودند که گاهی تعداد معدودی از استادان، با روش تدریس ویژه مهارت‌های زبانی آشنا نیستند، از روش‌های آموزشی منسوخ استفاده می‌کنند و این موجب ضعف دانشجویان می‌شود.

م.ش ۲) مدرس باید درس را با روش‌های متنوع ارائه دهد.
م.ش ۵) مدرس از ایفای نقش، مناظره، بحث، گروه‌های کوچک کاری، استفاده کند

شرکت دادن فراگیران در جریان آموزش و استفاده از تجارب آن‌ها در این زمینه کمک‌کننده است (کدیور، ۱۳۹۷: ۲۸۳). داشتن دانش نسبت به موضوعات درسی، علاقه به تدریس و آموزش، دارا بودن دانش عمومی در کنار سایر ویژگی‌ها از جمله پیش‌نیازهای تدریس ذکر شده‌اند (ملایی‌نژاد و ذکاوتی ۱۳۸۷). به‌منظور بالا بردن کیفیت آموزش لازم است تا افرادی که در امر آموزش مشغول به کار هستند از مهارت کافی برخوردار باشند (Kayani, Morris, Azhar, 2011)

مؤلفه فرعی: عدم آشنایی برخی استادان با روش‌های نوین کلاس‌داری

۵ نفر از مصاحبه‌شوندگان نقش استاد را در تقویت مهارت‌های گفتاری و شنیداری پررنگ جلوه دادند و معتقدند که این کار به چند طریق صورت می‌پذیرد. اساتیدی که بتوانند علل ضعف دانشجویان را واکاوی نمایند، از نقاط ضعف و قوت دانشجویان آگاه باشند، وقت بیشتری از کلاس را به دانشجویان اختصاص دهند و در دانشجویان احساس نیاز برای فعالیت در ساعات خارج از کلاس را به وجود آورند، می‌توانند نقش بسیار مهمی در تقویت مهارت‌های گفتاری و شنیداری دانشجویان ایفا کنند. «امروزه متخصصان زبان‌های خارجی بر این باورند که آموزش زبان وابسته به دانش کافی مدرس و شیوه تدریس مناسب است؛ زیرا بدون وجود شیوه تدریس مناسب دانش مدرس به فراگیران منتقل نمی‌شود» (متقی‌زاده و دیگران، ۱۳۸۹: ۱۴۹).

م.ش ۱۰) در جلسات اول دانشجویان به فارسی سؤال می‌پرسند، عربی پاسخ می‌دهم. دانشجو باید حس کند هرچند مطالب ناقص در دبیرستان یاد گرفته باشد الآن لازم می‌شود.

م.ش ۴) در درس مهارتی مهم است استاد دانشجو را بشناسد به او اهمیت دهد و ارتباط نزدیکی برقرار کند.

م.ش ۳) دانشجو هنگام اصلاح اشتباهات بقیه دانشجویان مشارکت دارد، زمان ارائه تمرینات در کلاس هم فعال است. بیشتر وقت کلاس برای دانشجویانست و او صحبت می‌کند.

استاد باید این ذوق و توانایی را داشته باشد که دانشجویان را به سخن گفتن ترغیت نماید و به آن‌ها اجازه صحبت کردن به زبان عربی بدهد تا به توانایی و جسارت سخن گفتن به زبان عربی دست پیدا کنند، همچنین باید بتواند مطالب کتاب را به صورت گفتگو به دانشجویان ارائه دهد تا جذابیت داشته باشد.

م.ش ۶" کتاب (گفت‌وگو ناصر علی عبدالله) برای تکمیل صدی الحیاة استفاده می‌کنم. سعی می‌کنم دانشجو را به حرف بیاورم. به مکالمه کتاب شاخ و برگ می‌دهم. باید دانشجویان چند جمله جدید بگویند و با من وارد دیالوگ شوند.

راهکار مربوط به مؤلفه سوم

۱) استفاده از روش تدریس کارآمد

برای بهبود مهارت گفتاری و شنیداری دانشجویان بهتر است از روش تدریس نوین و (دانشجو-فعال) مانند روش‌های تلفیقی و روش ایفای نقش، استفاده شود.

م.ش ۲) دانشجویان طبق موضوع درس، مطالبی به کلاس می‌آورند و محتواهایی مانند نمایش‌نامه، مسابقه، فلش کارت می‌سازند.
م.ش ۵) در کلاس اجرای نمایش‌نامه داریم. از دانشجویان می‌خواهم با ابتکار خود متن نمایش را با توجه به لغات درس جدید تنظیم کنید و آخر کلاس اجرا شود.

مدرس از روش تدریس سخنرانی* استفاده نکند، سبک‌های نوآورانه داشته باشد، استفاده از فلش کارت، مدل کُدینگ یا توانایی حدس زدن را به دانشجویان بیاموزد. این روش‌ها یادگیری را لذت‌بخش‌تر می‌سازند، فلش کارت از ابزارهای آموزشی است که حافظه بصری، تداعی و درک مطلب فراگیر را افزایش می‌دهد، به‌عنوان یک ابزار کمکی برای حفظ کردن استفاده می‌شود (Zolkifli, & Nurbaidura, 2012). مدرس استفاده از روش رمزگذاری (Coding) را به دانشجویان بیاموزد، رمزگذاری کردن یادگیری را تسهیل می‌بخشد، برای یادگیری واژگان بین

*Lecture.

آن‌ها و دانسته‌های قبلی فراگیر، رابطه برقرار کند، توجه فراگیران را به صدا، ریتم و موسیقی کلمات جلب کند مثلاً هما ضربا، أنتما ضربتما را با استفاده از آهنگ به دانشجو بیاموزد که ریتم موسیقی‌یایی بین هما و ضربا به گوش برسد، تکنیک حدس زدن کلمه را آموزش دهد که دانشجو به کمک کلمات موجود در متن و با استفاده از اطلاعات قبلی از موضوع، کلمه مدنظر را حدس بزند. با این راهکارها می‌توان پیشرفت زیادی در مهارت شنیداری و گفتاری دانشجویان مشاهده کرد.

چهارمین مؤلفه اصلی: کم بودن واحدها و ساعت‌های آموزش

از مواردی که تمامی مصاحبه‌شوندگان به آن اذعان داشتند کم بودن ساعات آموزش و تعداد واحدهای درسی در دروس مهارت‌های زبانی بود.

م.ش ١) میزان ساعات تدریس این دو درس خیلی محدود است. یک زبان در شش واحد درسی حتی در سطح ابتدایی قابلیت آموزش ندارد.
 م.ش ٢) در دانشگاه ساعات تدریس درس گفت شنود و آزمایشگاه بیش از ٨٠ ساعت نیست.
 م.ش ٧) اصلاً ساعات و واحدها کافی نیست. یک روز در هفته کم است.

زبان‌ها به سه دسته آسان، نیم‌سخت و سخت تقسیم می‌شوند، مؤلفه‌هایی مانند اشتراکات الفبایی، واژگانی و فرهنگ زبانی میزان سختی زبان را تعیین می‌کنند و مشخص می‌شود برای فراگیری آن زبان چند ساعت آموزش نیاز است (الرهیان و همکاران: ٢٠١٧: ٣٨). زبان فارسی و عربی از یک ریشه زبانی نیستند، فارسی از ریشه هندواروپایی و عربی از گروه زبان‌های سامی است، اما در حوزه حروف الفبایی و واژگانی اشتراکات زبانی دارند، فرهنگ اسلامی بین دو زبان مشترک است، از این‌رو زبان عربی برای ایرانیان، در حوزه زبان نیم‌سخت قرار می‌گیرد؛ زبان‌های نیم‌سخت ١٢٠٠ تا ١٤٠٠ ساعت آموزش لازم دارند، بنابراین زبان‌آموز ایرانی حداقل ١٠٠٠ ساعت آموزش نیاز دارد تا بتواند مانند گویشوران عربی سخن بگوید (همان)، در دانشگاه‌ها حدود ١٧٥ ساعت دروس مهارت‌های زبانی در قالب ١٨ واحد درسی تدریس می‌شود، ٦ واحد گفت‌وشنود، ١٢ واحد آزمایشگاه زبان و درس نگارش است، اگر عدد

استاندارد ۱۴۰۰-۱۲۰۰ را در نظر بگیریم تقریباً با هزار ساعت کسری زمان تدریس مواجه می‌شویم.

راهکار مربوط به مؤلفه چهارم

استفاده از ظرفیت سایر دروس

شایسته است مدرسان دروس غیر از دروس مهارت‌های زبانی در کلاس به زبان عربی تدریس کنند و از دانشجویان بخواهند عربی سخن بگویند.

م.ش ۵ برخی از همکاران ما درس صرف و نحو، بلاغت، تاریخ ادبیات و غیره را به زبان فارسی تدریس می‌کنند، درحالی که جا داشت از ظرفیت ساعت این درس‌ها استفاده کرد، در کلاس به عربی تدریس کرد.

۵- نتیجه‌گیری

مدرس، فراگیر و منابع آموزشی سه رکن اصلی آموزش هستند، برای یافتن علل ضعف مهارت شنیداری و گفتاری دانشجویان رشته زبان و ادبیات عربی به سراغ مدرسان درس گفت‌وشنود و آزمایشگاه زبان رفتیم تا علل ضعف فراگیران را از نظر آنان مورد ارزیابی قرار دهیم. در پاسخ به پرسش نخست پژوهش «از نظر مدرسان درس آزمایشگاه و گفت‌وشنود دلیل ضعف دانشجویان در مهارت شنیداری و گفتاری چیست؟» باید گفت از نظر مدرسان درس آزمایشگاه و گفت‌وشنود دلایل ضعف دانشجویان رشته زبان و ادبیات عربی در مهارت شنیداری و گفتاری به سه دسته تقسیم می‌شوند، دسته اول عواملی که به دانشجو مربوط هستند، این عوامل شامل بی‌انگیزگی دانشجو برای یادگیری و عدم تمرکز او در کلاس درس است. دسته دوم عواملی هستند که به کتب درسی مربوط می‌شود، عدم وجود کتب درسی مناسب برای درس گفت‌وشنود و آزمایشگاه که ارتباط مستقیم با مهارت گفتاری و شنیداری دارند از عوامل ضعف دانشجویان به شمار می‌رود؛ استادان اظهار داشتند که کتاب موجود (صدی الحیاء) دسته‌بندی موضوعی ندارد و دارای متون طولانی و خسته‌کننده است. دسته سوم عوامل آموزشی هستند، از جمله: ۱) مبهم بودن مهارتی که دانشجو در دوره کارشناسی زبان و

ادبیات عربی باید کسب کند. ۲) کم بودن واحدها و ساعات آموزش مهارت‌های زبانی. ۳) ضعف برخی اساتید در تدریس دروس مهارت‌های زبانی که موجب ضعف دانشجویان می‌شود.

در پاسخ به پرسش دوم پژوهش «مدرسان چه راهکارهای برای بهتر شدن مهارت گفتاری و شنیداری دانشجویان ارائه می‌دهند؟» باید گفت راهکارهایی که مدرسان برای بهتر شدن مهارت گفتاری و شنیداری دانشجویان ارائه می‌دهند عبارتند از: ۱) دانشجویان در کلاس با یکدیگر از طریق پرسش و پاسخ مشارکت و ارتباط داشته باشند و دانشجویان قوی‌تر به دانشجویان ضعیف‌تر کمک کنند؛ برای دستیابی به این امر می‌توان از شیوه گروه‌بندی و برگزاری مسابقه بین دانشجویان استفاده کرد. ۲) استاد روش تدریس کارآمد و دانشجو محور داشته باشد. ۳) آموزش مطالب در کلاس برمدار گفتمان حقیقی زندگی دانشجو باشد تا در زندگی روزمره بتواند از مطالبی که در کلاس یاد گرفته‌اند استفاده کند. ۴) دانشجویان در فضای مجازی با عرب‌زبانان ارتباط بگیرند و از طریق گفتگو کردن با آنان سطح مهارت زبانی خود را افزایش دهند. نگارندگان معتقدند برای حل مشکل ضعف دانشجویان در مهارت شنیداری و گفتاری باید در کلاس‌ها شیوه یادگیری جمعی زبان پیاده شود و مدرس به ارتباط گرفتن زبان‌آموزان با همدیگر توجه کند (لارسن دایان، ۱۳۸۴: ۸۷)، آموزش زبان به شیوه فعالیت‌محور باشد تا شرایط مطلوبی برای یادگیری زبان دوم فراهم آورد (غلامی، ۱۳۸۸: ۱۳۶)، فقدان بسته‌های آموزشی مناسب یکی از علل ضعف دانشجویان در فراگیر زبان است (متقی‌زاده، ۱۳۸۹: ۱۳۵) که مدرسان با تألیف کتب و بسته‌های مناسب باید این نقص را رفع نمایند.

نتایج پژوهش حاضر همسو با نتایج پژوهش متقی‌زاده ۱۳۸۹ هـ.ش، بابازاده ۱۳۹۱ هـ.ش، است و همچنین به نتایج جدیدتری دست‌یافته است که باید تلاش شود کتاب‌ها و وسایل کمک‌آموزشی مطابق نیاز دانشجویان برای زبان عربی طراحی شود، محتوای کتاب‌ها بر محور زندگی روزمره طراحی شود، ساعات درس مهارت‌های زبانی افزایش یابد تا مدرس زمان بیشتری به دانشجویان اختصاص دهد؛ روش تدریس مدرس باید به‌روز و کارآمد گردد.

۶- کتاب نامه

- استاینبرگ، دنی، (۱۳۸۱ هـ.ش)، *درآمدی بر روانشناسی زبان*، مترجم: ارسالان گلغام. تهران، انتشارات سمت.
- الرهبان، أحمد نواف و آخرون، (۲۰۱۷ م)، *دلیل تطبیقی لمعلم اللغة العربية للناطقین بغيرها (تجارب فی الميدان)*، الطبعة الثانية، إسطنبول: أكاديمية إسطنبول
- ریچاردز، جک سی، تئودور اس راجرز، (۱۳۹۶ هـ.ش). *رویکرد و روش ها در آموزش زبان*. مترجم: علی بهرامی. ویرایش ۲. تهران: رهنما.
- کدیور، پروین، (۱۳۹۷ هـ.ش)، *روان شناسی تربیتی*، تهران: سمت.
- گال، مردیت، والتربورگ، گال، جوئیس، (۱۳۸۳ هـ.ش)، *روش های تحقیق کمی و کیفی در علوم تربیتی و روانشناسی*، مترجم: احمدرضا نصر و همکاران، تهران: سمت.
- لارسن دایان، فریمن، (۱۳۸۴ هـ.ش)، *اصول و فنون آموزش زبان*، مترجمان: منصور فهیم و مستانه حقانی، تهران: رهنما.
- منصور، سید أحمد، (۲۰۰۰ م)، *التقویم التربوی*، القاهرة: دار الکتب للنشر.
- Boswell c, Cannon Sh. (2012). *Introduction to nursing research*. 3 ed. Burlington, MA: Jones & Bartlett Publishers.
- Burns, N. and S. K. Grove (2005). *Study guide for the practice of nursing research: conduct, critique, and utilization*, Saunders.
- Cohen, L. & Manion, L. (1986), *Research Methods in Education*. London, Routledge.
- Dornyei, Z. (2007). *Research methods in Applied Linguistics*. New York: Oxford University Press.
- Gillham, B. (2000). *THE Research Interview*, London, Routledge.
- Heinich, R. (1999). *Instructional media and technologies for learning*, Simon & Schuster Books For Young Readers.
- Nation, I.S.P., & J. Macalister. (2010). *Language Curriculum Design. First Published*, New York, Routledge.
- Rost, M. (۲۰۰۱). *Teaching and researching listening*. London: Longman.

مجلات

- ایمان‌زاده، علی و زهرا عبادی، (۱۳۹۸ هـ.ش)، «تجربیات زیسته دبیران عربی از دلایل ناکارآمدی آموزش زبان عربی: مطالعه پدیدار شناختی». *مجله پژوهش‌های درسی انجمن مطالعات برنامه درسی ایران*، دوره نهم، شماره دوم. پاییز و زمستان. صص ۱-۲۶.
- آذرشب، محمدعلی و سعدالله همایونی، (۱۳۹۴ هـ.ش)، «واکاوی فرهنگ و نقش آن در سیاست‌گذاری‌های برنامه‌ریزی‌های آموزش زبان (مطالعه موردی: آموزش زبان عربی در ایران)». *مجله علم زبان*، شماره ۵، سال ۳، پاییز و زمستان. صص ۸۹-۱۱۵.
- بابازاده، جمیله و مهناز رهبر، (۱۳۹۱ هـ.ش)، «نقش مدرس در شکل‌گیری و افزایش انگیزه فراگیری زبان روسی به‌عنوان زبان خارجی»، *پژوهش‌های زبان‌شناختی در زبان‌های خارجی*، دوره ۱، پاییز و زمستان ۱۳۹۱، صص ۳۷ تا ۴۵.
- رحیمی، رامین و سیده معصومه عصایی، (۱۳۹۰ هـ.ش)، «تأثیر به‌کارگیری متون شنیداری بر مهارت گفتاری زبان آموزان ایرانی زبان انگلیسی»، *فصلنامه روانشناسی تربیتی*، سال دوم، شماره سوم. پاییز ۱۳۹۰. پیاپی ۷، صص ۷۷-۸۷.
- طهماسبی عدنان و شهریار نیازی و علی‌اکبر خمیجانی و سعدالله همایونی، (۱۳۹۳ هـ.ش)، «آموزش اهداف عمومی و دانشگاهی در مکالمه زبان عربی با تکیه بر سیلابس مفهومی - کاربردی و روش کارمحور». *جستارهای زبانی*. دوره ۵. شماره ۵. صص ۱۴۵-۱۸۱
- غلامی مرضیه و صمد کریم زاده، (۱۳۸۸ هـ.ش)، «رابطه‌ی کمروبی و پیشرفت تحصیلی در یادگیری زبان انگلیسی در دانشجویان پسر شرکت‌کننده در آموزشگاه‌های زبان کانون»، *فصلنامه اندیشه‌های تازه در علوم تربیتی*، ش ۲. سال ۴ بهار، صص ۱۳۳-۱۴۶.
- کنگری هاله و بهمن زندگی و حسین زارع و احمد علیپور، (۱۳۹۱ هـ.ش)، «تأثیر حروف‌چینی بر یادآوری محتوای درسی الکترونیک و سرعت خواندن از روی صفحه نمایشگر»، *پژوهش‌های علوم شناختی و رفتاری*، سال دوم، شماره اول، پیاپی (۲)، بهار و تابستان ۱۳۹۱. صص ۶۵-۷۶.
- متقی‌زاده، عیسی و دانش محمدی و محسن شیرازی‌زاده، (۱۳۸۹ هـ.ش)، «تحلیل و بررسی عوامل ضعف دانشجویان رشته زبان و ادبیات عربی در مهارت زبانی از دیدگاه استادان و دانشجویان این رشته». *فصلنامه پژوهش‌های زبان و ادبیات تطبیقی*، س ۱، ش ۱: صص ۱۳۸-۱۱۵.
- متقی‌زاده عیسی و خلیل پروینی و محمدرضا نیکوبخت و دانش محمدی، (۱۳۸۹ هـ.ش)، «بررسی و نقد میزان استفاده دبیران از راهبردهای تدریس متون کتاب عربی دوره پیش‌دانشگاهی». *فصلنامه نوآوری‌های آموزشی*، ش ۳۵. سال نهم، پاییز. صص ۱۴۷-۱۷۱.

متقی‌زاده، عیسی و سجاد اسماعیلی و محمدرحیم خالی‌زاده و داوود ایکدری. (۱۳۹۵ هـ.ش)، «آسیب‌شناسی روش‌های تدریس درس آزمایشگاه زبان از نظر استادان و دانشجویان رشته زبان و ادبیات عربی»، پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال ۱۶، شماره ۶. بهمن و اسفند، ۲۰۰-۱۸۳.

محمدی، دانش، (۱۳۹۵ هـ.ش)، «مبانی رویکردی در تألیف کتاب دانشگاهی» «مکالمه زبان عربی بر اساس اصول آموزش زبان خارجی»، پژوهش و نگارش کتب دانشگاهی، شماره ۳۸، بهار و تابستان. صص ۴۷-۲۶.

ملایی‌نژاد، اعظم و علی ذکاوتی، (۱۳۸۷ هـ.ش)، «بررسی تطبیقی نظام برنامه درسی تربیت‌معلم در کشورهای انگلستان، ژاپن، فرانسه، مالزی و ایران»، فصلنامه نوآوری‌های آموزشی، ۷ (۲۲)، صص ۳۶-۶۲.

نامداری، ابراهیم، (هـ.ش ۱۳۹۸)، «أسباب عدم اهتمام طلبة المدارس الثانویة بدروس اللغة العربیة من وجهة نظر طالبات و معلمی مدینة جیلان الغربیة»، مجلة دراسات فی تعلیم اللغة العربیة و تعلمها. العدد السادس، السنة الثالثة، صص ۴۸-۳۱.

رساله‌های دانشگاهی

محسنی نژاد، سهیلا، (۱۳۹۴ هـ.ش)، «مهاره العربیة علی مستوى البكالوريوس فی ایران خلال السنوات ۱۳۶۰ الی ۱۳۹۰ هـ.ش (دراسة و تقدیم أنموذج متكافئ علی أساس منهج التعلیم التواصلی)»، رساله دوره دکتری تخصصی زبان و ادبیات عربی، دانشگاه خوارزمی.

المحضر، عبد الهادی، (۲۰۱۵ م)، «تكوين البیئة اللغویة لتعلیم اللغة العربیة فی معهد دار التوحید مالانچ جاوی الشرقیة»، رساله الماجستير فی فرع تعلیم اللغة العربیة. جامعة مولانا إبراهیم الإسلامیة الحکومیة مالانچ إندونسیا.

- Bandura, A. (2001). "Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change." *Psychological review* 84(2): 191.
- Kayani, M. M., Morris, D., Azhar, M. and Kayani, A. (2011). "Analysis Of Professional Competency Enhancement Program Of Nahe On The Performance Of College Teachers." *International Journal of Business and Social Science* 2(18).
- Lepper, M. R. (1985). "Microcomputers in education: Motivational and social issues." *American psychologist* 40(1): 1.
- McClelland, D. C. and Atkinson, J. W. (1948). "The projective expression of needs: I. The effect of different intensities of the hunger drive on perception." *The Journal of Psychology* 25(2): 205-222.

- Rao. Sally & Perry. Chad(٢٠٠٣), "Convergent interviewing to build a theory in under-researched areas: principles and an example investigation of Internet usage in inter-firm relationships", *Qualitative Marke Research: An International Journal*, Volume ٦ Number ٤/٢٠٠٣ pp. ٢٣٦-٢٤٧
- Skinner, E. A. and Belmont, M. J. (١٩٩٣). "Motivation in the classroom: Reciprocal effects of teacher behavior and student engagement across the school year." *Journal of educational psychology* ٨٥(٤): ٥٧١
- Susi Geiger. And Darach, Turley(٢٠٠٣),"Grounded theory in sales research: an investigation of salespeoples client relationships", *Journal of Business& Industrial Marketing* Volum ١٨ Number ٢٠٠٣ ٧/٦ pp. ٥٨٠-٥٩٤
- Wolters, C. A. (١٩٩٨). "Self-regulated learning and college students' regulation of motivation." *Journal of educational psychology* ٩٠(٢): ..٢٢٤

دراسة أسباب الضعف لدى طلاب اللغة العربية في مهارتي الاستماع والتحدّث، من وجهة نظر أساتذة المهارات اللغوية (جامعات طهران الوطنية أمودجاً)

نوع المقالة: أصيلة

حامد صدقى ، سيد عدنان اشكوري، سهيلا محسني نژاد، حسين طالب زاده، پوران رضائي جوشلي

أستاذ في قسم اللغة العربية وآدابها بجامعة الخوارزمي، كلية الآداب والعلوم الإنسانية، طهران

أستاذ مشارك في قسم اللغة العربية وآدابها بجامعة الخوارزمي، كلية الآداب والعلوم الإنسانية، طهران

أستاذة مساعدة في قسم اللغة العربية وآدابها بجامعة الإمام الصادق (ع)، طهران

أستاذ مساعد في قسم اللغات الأجنبية بجامعة الخوارزمي، كلية الآداب والعلوم الإنسانية، طهران

الباحثة ما بعد الدكتوراه في تخصص اللغة العربية وآدابها بجامعة الخوارزمي، كلية الآداب والعلوم الإنسانية، طهران

الملخص

يعدّ أستاذ اللغة واحداً من أركان عملية تعليم اللغة و تعلّمها و قد أخذت جميع مناهج التعليم الذائعة الصيت، دور الأستاذ و واجباته بنظر الاعتبار. تهدف هذه الدراسة إلى استعراض أداء الأساتذة، من أجل الرقي بمستوى طلبة فرع اللغة العربية وآدابها في مهارتي الاستماع و التحدّث و التوصل إلى حلول ناجعة لتحسين مستوى هاتين المهارتين؛ و تسعى الدراسة للإجابة عن الأسئلة موطّفة أداة المقابلة و مستعينة بنظام ATLAS ti المعني بتقويم النوعية.

و قد توصلت الدراسة إلى أنّ أسباب الضعف هي: ضعف الحوافز و الدوافع عند الطلبة في تعلّم اللغة العربية، عدم وجود الكتب الدراسية المناسبة، قلّة الساعات الدراسية المخصّصة بماتين المهارتين مقارنة بسائر الموادّ الدراسية، عدم تمرّس بعض الأساتذة في تطبيق مبادئ التدريس الناجع؛ و قد اقترح الأساتذة بعض الحلول للرقّي بمستوى الطلبة في مهارتي الاستماع والتحدّث، منها: تحفيز الطلبة و تعزيز دوافعهم باتخاذ السبل الكفيلة بذلك، تصميم الملازم و الكتب التعليمية الكفيلة بالممارسة العملية و التطبيقية دون الجانب النظري المحض، التعويض عن قلّة الساعات الدراسية من خلال الالتحاق بدروس المعاهد التعليمية الحرّة خارج الجامعة.

الكلمات الرئيسية: تعليم اللغة العربية، مهارة الاستماع، مهارة التحدّث.

Exploring the Causes of Arabic Students' Weakness in Listening and Speaking Skills as Perceived by the Skills Instructors

(Case study of national universities in Tehran)

Article Type: Research

Hamed Sedghi*, Seyyed Adnan Eshkevvari, Soheyla Mohseny Nejad,

Hossein Talebzadeh, Poursan Rezaei Choshali

Professor in Arabic Language and Literature, Kharazmi University, Faculty of Literature and Humanities, Tehran.

Associate Professor in Arabic Language and Literature, Kharazmi University, Faculty of Literature and Humanities, Tehran.

Assistant Professor in Arabic language and Literature, Imam Sadiq University, Iran.

Assistant Professor of Applied Linguistics, Department of Foreign Languages, Kharazmi University, Faculty of Literature and Humanities, Tehran.

Post-doctoral researcher in Arabic Language and Literature, Kharazmi University, Faculty of Literature and Humanities, Tehran.

Abstract

Language teachers are among the most important components in the language teaching enterprise, and their pivotal role is accentuated in almost all the prestigious language teaching methods. The present study aims to investigate the instructor's function(s) in improving the listening and speaking skills of Arabic Language and Literature students; plus, it attempts to seek (and hopefully offer) possible strategies to improve these two skills. In order to address the research objectives and questions, (semi-structured) interviews were conducted with the university instructors and the data were qualitatively analyzed utilizing ATLAS ti qualitative software. The results point to some factors which are deemed among the major contributing factors to the students' unsatisfactory listening competency (e.g. students' lack of motivation, unavailability of appropriate textbooks, limited hours devoted to these two skills compared to other courses, and some professed doubts about the expertise of a few instructors when it comes to the practical teaching of these two skills). The paper concludes with a discussion of the professors' recommended strategies to improve the students' speaking and listening skills (e.g., motivating students, designing practical instructional booklets, and attending off-campus skill learning classes and courses).

Keywords: Arabic language teaching, listening skill, speaking skill.